

De dokter

ROBERT ICKE /
ENSEMBLE ITA

Conflict tussen wetenschap en religie

Johan Thielemans

Gezien op 11 september 2021
Stadsschouwburg Amsterdam

In 'De dokter' verplaatst Robert Icke de actie van Arthurs Schnitzlers stuk 'Professor Bernhardt' radicaal naar vandaag. Geloof tegen wetenschap, met een verpletterende prachtrol voor Janni Goslinga.

18 SEPTEMBER 2021

'De Dokter' gaat terug op Schnitzlers stuk 'Professor Bernhardt' uit 1912. Schnitzler, zelf dokter en joods, nam het antisemitisme waarmee hij in Wenen af te rekenen had op de korrel. De Engelse regisseur Robert Icke houdt van klassiekers, maar verplaatst ze steevast naar vandaag. Hoe ver hij van het daardoor van het origineel kan afwijken, leren we uit deze bewerking, een voorstelling die eerder, in een andere bezetting, in première ging in het Londense Almeida Theatre. Hier verzorgde Aus Greidanus jr., die ook meespeelt, de vertaling naar het Nederlands

Icke blijft in het eerste deel van zijn bewerking vrij trouw aan Schnitzler, op één radicale ingreep na: hij maakt van Professor Bernhardt een vrouw. Het drama speelt zich af rond dokter Wolff. Als hoofd van de kliniek draagt ze zorg voor een meisje dat, zonder dat ze het beseft, op sterven ligt door bloedvergiftiging na een clandestiene abortus. Ze verbiedt een katholieke priester om naar de ziekenkamer te gaan om de laatste sacramenten toe te dienen. Het meisje zou volgens haar door de komst van de priester beseffen dat haar einde nabij is en de schrik daarover zou haar overlijden bespoedigen. Zo stelt de dokter dat wetenschap boven religie gaat.

Toch sterft het meisje toch enkele ogenblikken later. De starre, principiële houding van de dokter leidt tot een grote crisis, want katholieken mobiliseren zich, vooral als blijkt dat de dokter joods is. Het incident wordt een schandaal, en de financiering van de kliniek komt in gevaar. Er volgen grote discussies onder de collega's of dokter Wolff haar excuses moet aanbieden. Zij weigert dat omdat ze vanuit wetenschappelijk oogpunt niets ontoelaatbaars deed. De discussie stelt de standpunten scherp tegenover elkaar. Het gaat over principes, karakter en pragmatisme. Tenslotte wordt de positie van dokter Wolff onhoudbaar en besluit ze om ontslag te nemen.

Deze discussies, die nauw aansluiten bij het origineel, worden doorkruist door hedendaagse thema's. Zo heeft Icke er het element 'identiteit' aan toegevoegd. Om die reden koos hij voor een vrouwelijke, multiculturele staf. Zo lijkt het toch, want in de gesprekken wordt er naar mannelijke collega's verwezen. Dat lijkt wel een beetje modieus want het verhaal in se verandert niet, maar wordt wat onduidelijk voor de toeschouwer. Icke maakt zijn personages kleurenblind en genderneutraal. Voor het spelersensemble van ITA heeft het wel een concreet gevolg, want nemen vrouwen daar moeiteloos mannenrollen op (weliswaar met het gevolg dat ze hun vrouwelijke identiteit tussen haakjes moeten plaatsen, omdat ze als man deelnemen). Het is dus heel fluïde en politiek correct.

Icke geeft ook een bijzondere draai aan het abortusthema. Als aan het licht komt dat het meisje sterft aan de gevolgen van een abortus wordt het de dokter nog zwaarder aangerekend dat hij de priester niet bij haar liet. Het meisje is zo immers in doodzonde gestorven. In een sterke scène confronteert de vader de dokter daarmee. Hij blijkt fanatiek religieus. Bart Slegers brengt een bijzonder sterke vertolking van de emotionele uitbarstingen van de vader.

Tot daar Schnitzler. Icke hangt er echter ook een nieuw politiek thema aan vast. We leren later dat de dokter als jonge vrouw zelf abortus heeft gepleegd. In het heden leren we haar als lesbienne kennen. Hoe kunnen we onze principes beleven in deze tijd, vraagt Icke zich af? Daarom betreft hij er sociale media bij: er wordt een petitie gestart – langs facebook. Tegen de woedende commentaren is er geen verweer.

In het tweede deel verwijderd Icke zich verder van Schnitzler. De dokter wil geen excuses aanbieden voor zijn -voor Schnitzler terechte- weigering om de priester bij het meisje te laten. Ze ziet zich zo verplicht om deel te nemen aan een debat op televisie. Daar wordt ze aangevallen door een reeks experts: de dames van het panel verdedigen het belang van de religie, zijn gekant tegen abortus, of zijn gewoon antisemiet (daar heb je wel weer een echo van Schnitzler). Voor dat panel faalde de dokter op alle punten: niet alleen verdedigt ze de abortus, ze moet ook bekennen dat ze zelf ooit abortus pleegde. Bovendien trekt ze de waarde van religie radicaal in twijfel. Tenslotte wordt ze ervan verdacht dat ze in haar kliniek alleen maar joodse dokters aanstelt. Dat haar aanwervingen alleen op competentie gestoeld zijn wil men niet geloven.

Door de samenstelling van het panel geeft Icke de dokter natuurlijk geen kans. Haar eigen privéleven komt zwaar onder druk te staan, zeker als het transgender thema opduikt als het door een 'foute' opmerking in het televisiedebat over dat thema tot een emotionele breuk komt met een jong meisje dat ze beschermt. In zijn toevoegingen stapelt Icke de tegenslagen wel overdadig op. Zelfmoord loert zelfs om de hoek als mogelijke uitweg voor de dokter. Het zit haar dan ook wel heel erg tegen in dit tweede deel. Icke laat dat op een erg theatrale manier aan bod komen. .

Hij rondt dit discussiestuk af met een lang gesprek tussen de dokter en de priester. In een vriendelijk gesprek bepalen ze beiden hun standpunt – met argumenten die we reeds hadden gehoord of gezien. Ze ontdekken dat het geloof in wetenschap en het geloof in het geloof (sic) toch raakvlakken hebben. We begrijpen dat de koppigheid van de dokter iets onmenselijks heeft. Maar beiden ijveren ze voor het goede. Zo sluit de voorstelling op een verzoening. Zo ontnemt Icke de pijnlijke angel uit het stuk van Schnitzler.

Ik heb de hele discussie als toeschouwer meegemaakt, en nadat alle argumenten over de toneelvloer zijn gerold, rest mij de persoonlijke vraag of

Ickes besluit mij overtuigd heeft. Ik moet bekennen dat het niet het geval is. De laatste scene is te lang en tracht een punt te maken waarmee ik het niet eens ben. Neen: religie, altijd steunend op ongefundeerde verhalen, staat niet op hetzelfde peil als wetenschap.

De voorstelling is gedeeltelijk een groepsgebeuren. De discussiescenes zijn erg vakkundig door regisseur Robert Icke geleid. De cast bestaat uit bekende leden van het gezelschap: Aus Greidanus jr, die het stuk ook vertaald heeft, is als man een mannelijke arts, die zich weert tegen de koppigheid van de dokter. Bart Slegers heeft een dubbelrol, en kan uitblinken als de verwijtende, agressieve vader. Verder zijn de andere rollen sterk bezet door een reeks gastactrices. Dat levert een bijzonder spannend eerste deel op.

Maar verder draait de voorstelling rond de dokter. Die wordt gespeeld door Janni Goslinga. Het is een sterrenrol. Er is een wijde waaier aan emoties: haar koele koppigheid, haar verliefdheid, haar moederlijke gevoelens. De rol wordt steeds heviger als de dokter zwaar wordt aangepakt: de emotionele boog in het tweede deel gaat van opstandigheid over vechtlust naar wanhoop en berusting. Geen ogenblik verlaat Goslinga het toneel. Het is een ware krachttoer, en zelden is het zo waar dat een actrice de voorstelling draagt. Dat speelgeweld alleen maakt dit tot een boeiende theateravond.